

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНІВ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

STRUCTURAL CHANGES IN THE ECONOMY OF THE REGIONS AS A PROBLEM OF ECONOMIC GROWTH

УДК 332.32

Тульчинська С.О.

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки
і підприємництва
Національний технічний університет
України

«Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського»

Дергалюк Б.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки
і підприємництва
Національний технічний університет
України

«Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського»

Перепелюкова О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародного
бізнесу та економічного аналізу
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

В статті розглянуті основні структурні зміни, які відбулися в економіці регіонів України. Виокремлено, основні тенденції у розподілі валового регіонального продукту. Виокремлено регіональні особливості економічного розвитку. В роботі було проведено аналіз функціонування регіональних економічних систем, який показав, що в розвитку господарських комплексів регіонів наявні деструктивні тенденції, які свідчать про неефективність державного регулювання подолання відсталості територій. На основі аналізу показника валового регіонального продукту на 1 зайнятого всі регіони України було умовно розділено на 3 групи. На основі проведеного аналізу було виокремлено регіони-лідери та регіони-аутсайдери. Було виокремлено регіональний розподіл за показником обсягу реалізованої промислової продукції. Проведено аналіз індексу промислового виробництва за видами економічної діяльності.

Ключові слова: регіон, економіка, структурні зрушення, диспропорції, промисловість, валовий регіональний продукт.

В статье рассмотрены основные структурные изменения, которые произошли в экономике регионов Украины. Выделены основные тенденции в распределении валового регионального продукта. Выделены региональные особенности экономического развития. В работе был проведен анализ функционирования региональных экономических систем, который показал, что в развитии хозяйственных комплексов регионов имеются деструктивные тенденции, свидетельствующие о неэффективности

государственного регулирования преодоления отсталости территорий. На основе анализа показателя валового регионального продукта на 1 занятого все регионы Украины было условно разделено на 3 группы. На основе проведенного анализа были выделены регионы-лидеры и регионы-аутсайдеры. Было выделено региональное распределение по показателю объема реализованной промышленной продукции. Проведен анализ индекса промышленного производства по видам экономической деятельности.

Ключевые слова: регион, экономика, структурные сдвиги, диспропорции, промышленность, валовый региональный продукт.

The article deals with the basic structural changes that have occurred in the economy of the regions of Ukraine. The main trends in the distribution of gross regional product are highlighted. Regional features of economic development are distinguished. The paper analyzed the functioning of regional economic systems, which showed that in the development of economic complexes of the regions there are destructive tendencies, which testify to the ineffectiveness of state regulation of overcoming the backwardness of territories. Based on the analysis of the gross regional product per capita indicator, all regions of Ukraine were roughly divided into 3 groups. Based on the analysis, the leading and outsider regions were identified. The regional distribution by volume of industrial output was distinguished. The index of industrial production by types of economic activity is analyzed.

Key words: region, economy, structural shifts, disproportions, industry, gross regional product.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. продемонструвала структурну відсталість української економіки, її неготовність до різких коливань попиту; загострила перед регіонами низку важливих завдань в тому числі щодо необхідності внесення коректив у процес стратегічного планування регіональним розвитком.

До негативних наслідків світової фінансової кризи, які істотно відчула на собі українська економіка, слід віднести, перш за все, надмірне скорочення зовнішнього попиту, особливо у промисловому секторі, де зниження рівня промислового виробництва відбулося більше ніж на 30%, а збитки підприємств сягнули млрд. дол. Як свідчать статистичні дані, починаючи з 2010 р. в економіці держави намітились певні позитивні зрушення, які все ще мають нестійкий характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема регулювання структурних змін в економіці регіонів в Україні представлені у роботах Є. Бойка, З. Варналія, О. Гранберга, В. Гесця,

Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, В. Кравціва, М. Бутка, С. Пирожкова, С. Тульчинської, С. Романюка, В. Селівьорстова, Д. Стеценка, М. Кизима, М. Чумаченка. Поряд з цим, залишаються актуальними питання оптимального використання ресурсів регіону, пошуку стимулів економічного зростання та зниження нерівномірності показників розвитку.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у аналізі структурних зрушень в економіці регіонів країни та визначенні основних напрямів структурної перебудови економіки регіональних систем.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день існує розуміння того, що для забезпечення довгострокового економічного зростання необхідним є поетапне впровадження системи організаційно-економічних заходів які сприяють підвищенню та ефективному використанню потенціалу промислового комплексу України, що має стати одним із пріоритетних напрямів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної

продукції на зовнішньому і внутрішньому ринках. Тому одним з пріоритетних завдань регіональної економічної політики у сучасних умовах розвитку економіки повинно стати забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів. Для досягнення цієї мети необхідним є впровадження конкурентних ринкових механізмів господарювання, модернізації та оптимального використання ресурсів регіону, пошук та впровадження нових стимулів щодо економічного зростання та зменшення розбалансованості економічного розвитку. Аналіз функціонування регіональних економічних систем показав, що в розвитку господарських комплексів регіонів наявні деструктивні тенденції, які свідчать про неефективність державного регулювання подолання відсталості територій. Одним з виявів деструктив-

ного розвитку регіональних систем є відмінності у показниках валового регіонального продукту на одного зайнятого за регіонами (рис. 1) [1].

Так, якщо у 2015 році співвідношення між максимальним (Полтавська область) і мінімальним значенням (Чернівецька область) ВРП на одну особу складало 3 рази, то у 2017 році цей показник склав 3,5 рази (рис. 2) [1].

Так, регіони України за показником валового регіонального продукту на 1 зайнятого можна умовно розділити на 3 групи, а саме: регіоні-лідери (відношення яких до ВРП на 1 зайнятого до середнього значення по Україні, складає 101% і більше); група регіонів, в яких значення валового регіонального продукту у розрахунку на 1 зайнятого є нижчим за середньо українське значення ВРП на 1 зайнятого (76-100%); та регіони аут-

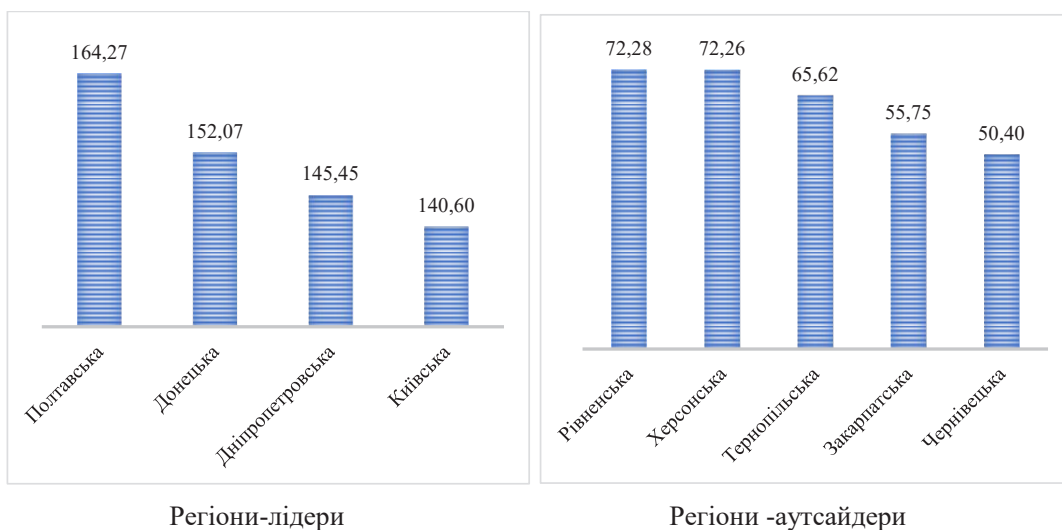

Рис. 1. Регіональний розподіл валового регіонального продукту на 1-го зайнятого (тис. грн), який перевищує та нижчий за середній по країні за 2015 рік

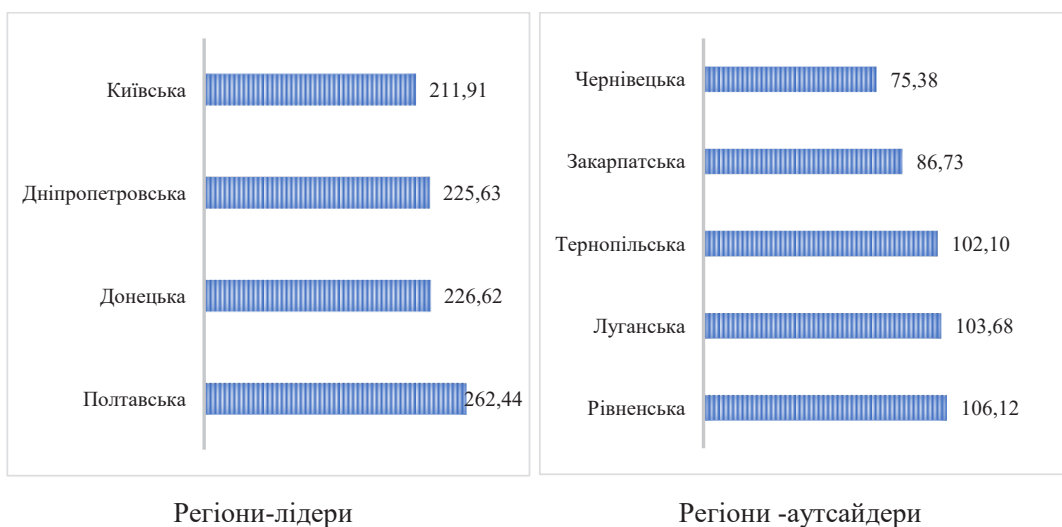

Рис. 2. Регіональний розподіл валового регіонального продукту на 1-го зайнятого (тис. грн), який перевищує та нижчий за середній по країні за 2017 рік

сайдери (в яких валовий регіональний продукт на 1 зайнятого нижче за середньо український більше ніж на 75%). Так, за таким розподілом до регіонів -лідерів у 2015 та у 2017 році увійшли Полтавська область, Дніпропетровська область, Донецька область та Київська область. До регіонів аутсайдерів у 2015 та 2017 роках віднесено Чернівецьку область, Закарпатську область, Тернопільську область, Рівненську область, Херсонську область. У 2017 році до регіонів аутсайдерів додалася Луганська область.

Так, у 2015 році лише у чотирьох регіонах показник валового регіонального продукту на 1 зайнятого був вищий за середній по Україні (Полтавська область, Донецька область, Дніпропетровська область та Київська область). До регіонів, показник валового регіонального продукту на 1 зайнятого був нижчим ніж середній по Україні відносились всі інші регіони.

Проте, у 2017 році до регіонів аутсайдерів за показником валового регіонального продукту на 1 зайнятого додалася Луганська область, хоча у 2015 році вона входила до регіонів за середнім показником інших регіонів аутсайдерів.

Якщо розглядати обсяги реалізованої промислової продукції серед регіонів – лідерів у 2015-2017 рр., то можна зробити висновок, що в 2017 році в порівнянні із 2013 роком обсяг реалізації промислової продукції збільшився за всіма аналізованими регіонами на 419960,1 млн. грн. (рис. 3).

Найбільше зростання обсягу реалізованої промислової продукції відбулося у Дніпропетровській області (128761,9 млн. грн), Донецькій області

(88347,8 млн.грн). Найменше у Київській області (25668,0 млн. грн).

За аналізований період зміни відбулися у Харківській та Полтавській області. Так, якщо у 2015 році за обсягом реалізованої промислової продукції серед цих двох областей була Полтавська область (103303,3 млн. грн. проти 102115,5 млн. грн), то в 2017 році ситуація змінилася, і серед цих двох областей лідером стала Харківська область (166609,2 млн. грн проти 158927,6 млн. грн).

Також позитивні зрушення в промисловому секторі мають неоднорідність розподілу за аналізований період (табл. 1). З наведених даних видно, що у 2017 році у порівнянні з 2016 роком за деякими видами промислової діяльності відбулися позитивні зрушення.

Так, позитивні зміни у промисловому виробництві за аналізований період спостерігаються в текстильному виробництві (+1,8), виробництві з деревини (+10,1), машинобудуванні (+9,9), виробництві електронної апаратури (80,4), виробництві електричного устаткування (+5,3), виробництві автотранспортних засобів (17,6) та виробництві меблів (+5,7).

Зниження в промисловому виробництві у 2017 році відбулося за основними промисловими групами: добувна промисловість (-4,6), переробна промисловість (-0,4), харчове виробництво (-1,1), виробництво коксу (-13,4), виробництво гумових та пластмасових виробів (-5,8), металургійне виробництво (-7,6), постачання електроенергії (-9,1) та виробництво газу (-8,2).

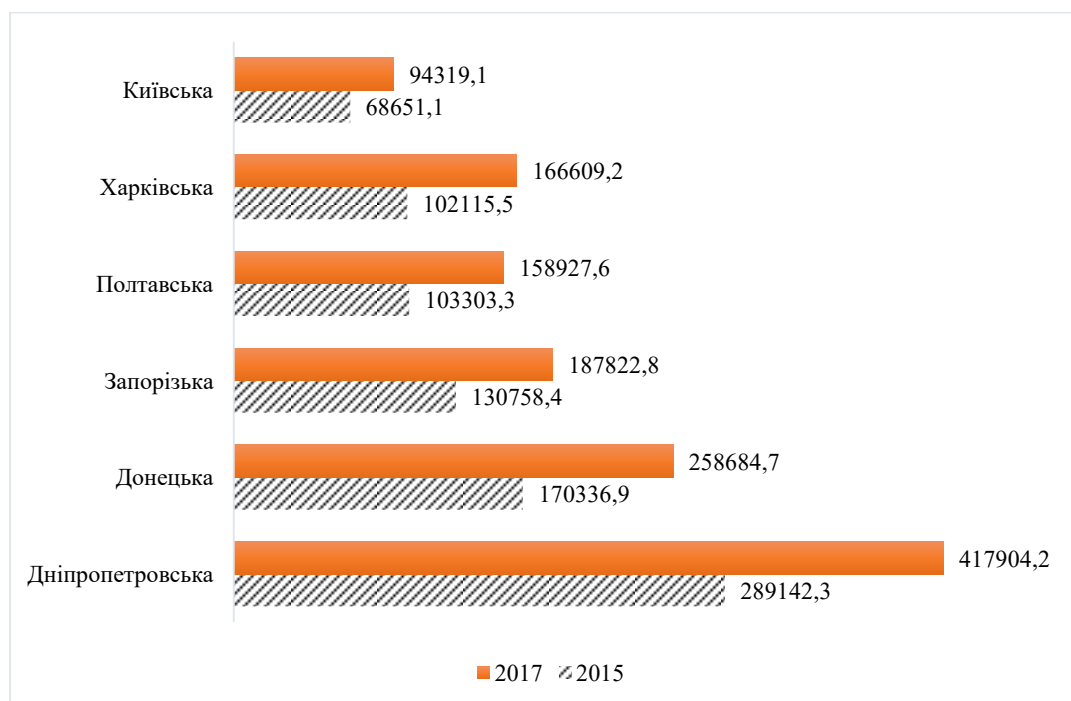

Рис. 3. Обсяги реалізованої промислової продукції в регіонах-лідерах у 2015 та 2017 рр. (млн. грн) [1]

Індекси виробництва промислової продукції за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр.

Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	89,8	101,1	96,5
Переробна промисловість	86,9	105,6	105,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	89,1	107,4	106,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	96,5	107,9	109,7
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	77,4	98,7	108,8
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	82,7	106,8	93,4
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	81,9	103,2	102,3
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	95,0	111,1	105,3
Виробництво будівельних матеріалів із глини	90,4	104,8	109,8
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	86,4	105,0	97,4
Машинобудування	85,2	101,8	111,7

Така ситуація свідчить про неефективність та зниження потенціалу важкої промисловості. Проте, збільшення у легкій промисловості дають змогу в загальному балансі промислового виробництва не зменшувати структуру ВВП. Також вагомий вплив на такі диспропорції має сировинна база регіонального розподілу видів промислової діяльності. Так, зниження в важкої промисловості пояснюється тим, що більшість підприємств цієї галузі залишилися на непідконтрольній території України, що знижує загальний промисловий потенціал країни. Так, якщо розглядати регіональний розподіл валового регіонального продукту, то в промисловому розрізі найбільший показник створюється в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Полтавській. Харківській областях.

Таким чином, до основних проблем в структурних змінах в економіці регіонів доцільно віднести [2]:

- особливості визначення стратегічних пріоритетів регіонального розвитку з урахуванням їх виробничого потенціалу, можливості міжрегіонального співробітництва, розбалансованість регіонального розвитку;
- збільшення диспропорцій в регіональному розвитку, що відображається на конкурентоспроможності регіонів та індексі людського розвитку;
- зниження рівня конкурентоспроможності регіонального розвитку на основі збільшення структурних диспропорцій,
- невиважена державна політика щодо підтримки та розвитку регіональних систем з урахуванням наявного потенціалу території;
- відсутність дієвих програм інноваційного розвитку промислового комплексу регіонів, що позначається на капіталі та енерго-місткості виробництва;
- зниження інвестиційної привабливості регіонів на основі не відповідності промислових комплексів сучасним європейським вимогам виробництва;

– не відповідність кредитної політики сучасним вимогам щодо розвитку та стимулювання активності промислових підприємств;

– не відповідність бюджетної політики різних рівнів, що призводить до розширення дотаційних територій;

– не виконання державної програми щодо підтримки депресивних територій.

Таким чином, проведене дослідження щодо зміни структурних зрушень в економіці регіонів України дає змогу зробити висновки, про те, що сучасний розвиток економіки держави та її регіонів характеризується наявними диспропорціями, збільшенням рівня асиметрії між сильними та слабкими, бідними та багатими регіонами. Такі тенденції позначаються на репресивності та бідності регіонів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, Державні стратегії регіонального розвитку, які діють в Україні з 2006 року є нечіткими та потребують актуалізації завдань у відповідності з сучасними змінами та вимогами економічного розвитку. В таких умовах господарювання необхідні нові підходи до реалізації регіональної політики, які повинні включати перехід від короткострокового до стратегічного планування регіонального розвитку, збільшення рівня децентралізації управління, розширення повноважень на місцях, оскільки кожен регіон, за своєю специфікою мають особливі потреби та свій потенціал міжрегіональної співпраці. Одним з напрямів такої трансформації розвитку регіонів повинно стати ефективне реформування всієї системи економічних взаємовідносин. Для якісної реструктуризації економіки регіонів необхідним є вирішення низки завдань, а саме: інноваційний розвиток високотехнологічних галузей промисловості та диверсифікація структури регіонів; формування позитивного інвестиційного клімату та створення відповідних регіональних програм щодо стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, його державна підтримка;

розширення повноважень місцевих органів влади у питаннях податкового регулювання та використання бюджетних асигнувань щодо регіонального розвитку; облік активів регіону в частині оптимізації їх використання; проведення моніторингу фінансово-господарські діяльності суб'єктів господарювання в частині сприяння їх розвитку та податкового контролю; формування відповідних програм щодо збереження природного ресурсного потенціалу території; розробка та впровадження програм щодо розвитку міжрегіональної співпраці; сприяння підвищення внутрішнього споживання; збереження та розвиток трудового та інтелектуального потенціалу регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
3. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, НТУУ «КПІ». 2009. 488 с.
4. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон, Ви-во «ПП Вишемирський В.С.». 2014. 210 с.